

Uit: Pulp, gentleman-inbrekers in de triviaalliteratuur door Dick Berents

Een dief wordt een heilige

Kort na de oorlog verscheen er in België een aantal Lord Listers die bekend zijn geworden als de 'Valse Listers' of 'Antwerpse Listers'. Het gaat om in totaal 70 afleveringen die verdeeld zijn in maar liefst vier series met de namen *Nieuwe Lord Lister serie*, *Lord Lesly*, *John Templar* en *John Rafles*. De reden waarom ze 'vals' genoemd worden is dat ze niet verschenen zijn bij de reguliere uitgevers van de Listers, Uitgeverij Eichler, de Roman- Boek en Kunsthandel of In den Ouden Windmolen. De laatste 'echte' Lord Lister was verschenen op 4 juni 1940; daarna was de publicatie door de Tweede Wereldoorlog stilgelegd. Toen de reeks niet meteen na de oorlog opnieuw verscheen, begon een paar enthousiaste Belgische auteurs met de uitgave van nieuwe verhalen over Raffles. Als je deze verhalen achter elkaar leest, zie je een heel merkwaardig verschijnsel: de hoofdpersoon Lord Lister, die was ontleend aan de verhalen van Kurt Matull en Felix Hageman en anderen, veranderde langzaam in de Saint uit de boeken van Leslie Charteris. Het was een verbazende transformatie, alsof Hercule Poirot langzaam een ander gezicht en een andere gestalte kreeg tot hij was veranderd in Perry Mason. Deze evolutie van adellijke inbreker naar burgerlijke heilige voltrok zich op de volgende manier.

Het eerste verhaal in de *Nieuwe Lord Lister serie* had de toepasselijke titel *Raffles duikt weer op*. De uitgever had op de omslag een ander logo geplaatst boven een hoekig getekende voorplaat van een onbekende tekenaar, die een aardig gevoel voor vlakverdeling en drama had, maar die niet erg goed was in menselijke anatomie. Deze houterige stijl van tekenen in zwart-wit met een groene steunkleur zou tot en met de *Lord Lesly* reeks kenmerkend zijn voor de valse Listers. Na enkele afleveringen werd er een gemaskerd gezicht als logo aan de voorplaat toegevoegd. De prijs was voor België fr.5.95 en voor Nederland 35 cent.

Opmerkelijk was het onderschrift 'genaamd John Raffles, nieuwe avonturen van den grooten onbekende.' Raffles was dus veranderd in Rafles met één 'f'. In het verhaal zelf werd Charles Brand veranderd in Charles Brent en James Henderson in James Handerson. Ook anders was de identiteit van de hoofdrolspeler: vroeger heette Raffles eigenlijk Edward Lister, maar nu was dat Williame Aberdeen, een variant op William Aberdeen, de meest gebruikte schuilnaam van de Grote Onbekende. Charles sprak hem ook aan als Williame in plaats van Edward en de naam Lister is in de valse Listers niet te vinden.

Het waren vreemde veranderingen. Wilden de auteurs bij een eventueel proces over auteursrechten kunnen beweren dat het om oorspronkelijke creaties ging? Dat zou naïef zijn want de overeenkomsten waren te groot. De spelling van de namen van de

hoofdpersonen was wel veranderd, maar de uitspraak was precies hetzelfde gebleven.

Het verhaal speelde na de oorlog, dus grofweg in de tijd toen het werd uitgegeven. Charles en Williame hadden in de oorlog allerlei gevaarlijke klussen opgeknapt in de Intelligence Service, waar

ze in contact waren gekomen met de jonge politie-inspecteur Marlowe die ook voor de inlichtingendienst werkte. (De naam suggereerde een verband met de bekende detective van Raymond Chandler.) Marlowe had veel van hen geleerd en vond ze sympathiek.

Nu de oorlog was afgelopen, wilde Rafles weer gaan inbreken en zijn eerste doelwit was sir Plumland (weer een rare naam), omdat deze rijk geworden was en zijn titel had verworven door aan de Britse troepen minderwaardig voedsel te leveren.

Rafles gebruikte bij de inbraak een boor die gebaseerd was op atoomsplitsing. In deze serie zien we dat de auteur kort na de kernexplosies in Hiroshima en Nagasaki een grote belangstelling had voor kernfysica, maar weinig begreep van de principes en de praktische toepassing. Zo had Rafles ook een duikboot op atoomkracht (de Nautulus, niet de Nautilus) en een vliegtuig met dezelfde aandrijfbron, terwijl een van de superschurken een atoomkanon bezat.

De sympathieke inspecteur Marlowe had als belangrijkste doel in het leven het arresteren en ontmaskeren van John Rafles en deze keek daar met een welwillende glimlach naar. Marlowes chef, hoofdinspecteur Slowgate, geloofde niet in het bestaan van de Grote Onbekende.

Uit sportiviteit besloot Rafles om Marlowe een handje te helpen. Hij ging in vermomming in het bureau van Slowgate op bezoek en vertelde dat hij Rafles was. "Denkt u werkelijk dat u hier ongestraft kunt binnendringen en mij bedreigen?" vroeg Slowgate verontwaardigd. "Dat weet ik niet alleen, maar daar ben ik zeker van!" antwoordde Rafles. Hij sloeg Slowgate in de boeien en wilde toen het politiebureau verlaten, maar Marlowe kwam binnen met een aantal agenten en arresteerde hem en sloot hem in een cel.

Charles Brent was echter met James Handerson Rafles gevolgd. Ze vermomden zich en veroorzaakten een opstootje in het gebouw van Scotland Yard. Toen ze in de cel naast Rafles waren opgesloten, bevrijdden ze hun vriend met een zaagje dat was gemaakt van horlogeveerstaal en dat in veel toekomstige afleveringen de oplossing voor vrijwel alle problemen zou zijn. De vrienden overvielen de agenten die de cellen bewaakten en vermomden zich nu als politiemannen. Ze namen Rafles zogenaamd als gevangene mee naar buiten. Aan het einde stuurde Rafles aan Marlowe een briefje waarin hij hem voor de volgende keer meer geluk wenste.

Waar kwam deze nieuwe Lister vandaan? Over de ontstaansgeschiedenis is al eerder onderzoek gedaan, voornamelijk door Anne Marinus, John Rijpens en vooral Danny de Laet. Het verhaal dat daaruit naar voren komt, is het volgende.

De Antwerpse schrijver Frans Buyle had veel pulp gelezen, zoals de verhalen over Harry Dixon, Nick Carter en ook Lord Lister. Hij richtte samen met Liane of Julia Bruylants in 1946 uitgeverij De Toorts op, waarin hij spannende boeken publiceerde, ook een enkel boek van zijn eigen hand. Toen Buyle zag dat de uitgave van de oude Lord Listers niet door de oorspronkelijke uitgeverij werd hervat, wilde hij nieuwe verhalen over Raffles schrijven en uitgeven. Daarvoor stichtte het duo uitgeverij Libris. Volgens sommigen komt de naam van de eerste letters van Liane en Bruylants, maar het woord is ook een naamval van 'liber', het Latijnse woord voor boek. Voor de distributie werkte hij samen met Frans Buyens, die mede-eigenaar was van het distributiebedrijfje Buteca. In november 1946 verschenen zes nummers uit de *Nieuwe Lord Lister serie*.

De afleveringen kwamen onregelmatig uit en de reeks was geen groot succes, zodat Buyle er niet in slaagde, zijn distributeur Buyens en zijn drukker Meva uit te betalen. Die besloten om het heft in eigen handen te nemen en zelf een reeks over Raffles te publiceren. Zij plaatsden een aankondiging daarvan in aflevering 6 van Libris: de reeks zou worden voortgezet als *Nieuwe John Rafles serie*. Rond de jaarwisseling begon inderdaad een concurrerende serie onder de naam *John Rafles reeks* - maar zonder 'Nieuwe' in de titel - die door Buyens en zijn vriend Vanderstappen was geschreven, maar die een wat ander karakter had. Deze reeks maakte gebruik van dezelfde soort hoekige tekeningen en dezelfde drukkerij Meva als de *Nieuwe Lord Lister serie* en kostte 2 cent meer. Hij ging ook over dezelfde personages, maar er waren verschillen: Charles heette nu opeens Kent in plaats van Brand of Brent en James heette Brigham. En in de eerste aflevering beging de auteur de fout om de populaire inspecteur Marlowe te laten vermoorden. Dat gebeurde in het kader van de strijd tegen de bende van de geheimzinnige bendeleider Wilde. In deel 2 werd Wilde ontmaskerd als hoofdinspecteur Slowgate. Voor de makers van de eerder uitgekomen *Nieuwe Lord Lister serie* was dat volstrekt

onaanvaardbaar omdat Marlowe en Slowgate op deze manier voor toekomstige plots onbruikbaar werden gemaakt. Later zouden ze gewoon doen of het niet gebeurd was en inspecteur Marlowe zou tot ver in de laatste reeks voorkomen.

Het belangrijkste verschil was de stijl: Buyens en Vanderstappen konden niet erg goed schrijven en stapelden actie op actie. Daarbij maakten zij heel lange zinnen; op een enkele bladzijde kon je diverse zinnen van meer dan honderd woorden tegenkomen.

In januari 1947 begon Buyle bij monde van Mr. R. Victor een proces tegen Buyens. Het is eigenlijk vreemd: de uitgever van de ene nagemaakte Lister klaagde de uitgever van de andere nagemaakte Lister aan wegens namaak, terwijl Lord Lister zelf weer een nagemaakte Arthur Raffles was. Buyle won: de *John Raffles reeks* werd na acht afleveringen beëindigd. Als de reeks niet van hogerhand was gestopt, was dat wel door de slechte kwaliteit van de inhoud gebeurd.

Het was leuk om te winnen, maar Libris had nu geen distributeur meer en ook geen drukker. Er lagen wel manuscripten, zoals aflevering 7 van de *Nieuwe Lord Lister serie*, die het vorige jaar was aangekondigd. Buyle kreeg nu hulp van de Nederlandse uitgever Jedes, in welke naam we J. de Slegte herkennen. Voortaan stond de publicatie op naam van Jedes en Libris. De *Nieuwe Lord Lister serie* werd voortgezet in de loop van 1947, maar de verschijning zou erg onregelmatig zijn.

Het is gebruikelijk om te klagen over de kwaliteit van de valse Listers; ze zouden heel slecht geschreven zijn. Voor de *Nieuwe Lord Lister serie* is dat niet helemaal terecht, want Buyle kon behoorlijke zinnen maken. De verhalen zijn geformuleerd in goed Nederlands en de verhouding tussen handeling en beschrijving is niet slecht. Het eerste verhaal heeft misschien een onwaarschijnlijke en weinig evenwichtige plot, maar de schrijver beheerste het vak steeds beter en sommige van zijn verhalen hadden de kwaliteit van een goede Hageman.

In aflevering 3 en 4 verplaatste het verhaal zich naar de Verenigde Staten, waar de dochter van een miljonair ontvoerd werd voor een losgeld. De echte Lord Lister had dit al vaak meegemaakt, maar het verhaal van deze Ophelia Morgan zou een lange staart hebben. Bij een bevrijdingspoging belandde Charles in dezelfde cel als Miss Morgan en het werd de lezer wel duidelijk dat hij haar heel aardig vond. Raffles vermomde zich als de multimiljonair Morgan zelf en wist het duo te bevrijden. Inspecteur Marlowe ontdekte in deel 5, *De ontmaskering van John Raffles*, wie de Grote Onbekende was, maar hij maakte een afspraak dat hij zijn identiteit niet bekend zou maken. De mannen hadden veel sympathie voor elkaar.

Nieuwe avonturen speelden zich af in verschillende delen van de wereld zoals Afrika. In deel 9 tot 12 kregen de avonturiers in Frankrijk te maken met professor Zukor, die een deel van de mensheid wilde uitroeien met een epidemie, de Groene Dood, en later met een atoomkanon. Bij het bestrijden van deze krankzinnige geleerde werkte Raffles nauw samen met inspecteur Braccart van de Franse politie. Ook deze inspecteur kende de identiteit van Raffles, maar hij arresteerde hem niet. In de valse Listers wisten steeds meer mensen wie de Grote Onbekende was en dat was een belangrijk verschil met de oude Listerafleveringen.

Tussen de avonturen door kwam Ophelia Morgan, die van haar kant Charles Brent ook wel aardig vond, bij de vrienden logeren. Ophelia wist wat de identiteit van Raffles was en hoe haar vrienden aan de kost kwamen. In het begin van avontuur 11, *Een inbraak met vreemde gevolgen*, vroeg ze of ze mocht meedoen. Charles wilde dat wel, maar John Raffles was ertegen, want dat zou een verwarrend element zijn tussen de soms wat hanige mannen. Toen John voorstelde om te stemmen, koos James er tot zijn verrassing voor dat het meisje mocht blijven. Voor het eerst sinds Henderson in het begin van de eeuw was toegetreden, werd de groep uitgebreid met een nieuw lid, en nog wel een vrouw. Hierdoor was het karakter van de valse Lord Lister verhalen permanent anders gewordend dan dat van de originele Listers.

De aanwezigheid van een vrouw bood namelijk nieuwe mogelijkheden. In de eerdere delen werd ofwel John ofwel Charles gevangen genomen door misdadigers of door de politie; een enkele keer werd ook James gepakt, maar nu was het mogelijk dat de aantrekkelijke jonge Ophelia gekidnapt en bedreigd werd door een enge crimineel en dat gaf een andere lading aan het verhaal. De geniale en gekke professor Zukor ontvoerde het meisje inderdaad en in een volgend deel werd ze ontvoerd door Zukors financier Populous. Ze zou in latere delen nog heel vaak gekidnapt en bevrijd worden; een

plotelement dat niet geheel onbekend is in pulpverhalen. Het was vaak de rol van Charles om bezorgd te zijn als ze aan een actie deelnam, maar Rafles liet haar als een volwaardig lid van het team grote risico's nemen.

Charles heette in deze verhalen nog steeds Brent, maar de auteur had de alternatieve identiteit van Rafles veranderd in sir John Neville die in een villa in Neuilly woonde. Veel avonturen speelden zich af in Frankrijk, een land dat voor een Belgische auteur misschien bekender was dan Engeland. Er kwam ook verandering in de hoofdstuktitels. In eerdere delen waren dit eenvoudige opschriften zoals *Hoofdstuk 11 Onverwacht bezoek*, maar nu koos men voor de lange titels zoals die in de negentiende eeuw ook wel gebruikt werden: *Hoofdstuk I Waar de lezer kennis maakt met Timotheus Kindness en James een nieuwe auto-motor construeert* of *Hoofdstuk V Waarin de politie met vuurwapenen speelt en Ophelia een niesbui krijgt*. Dergelijke komische opschriften werden ook gebruikt door Leslie Charteris in zijn verhalen over de Saint en in de boeken van Havank. Deze stijl van hoofdstuktitels zou in de latere valse Listers worden voortgezet. Intussen was ook de spelling gemoderniseerd, maar de omslagillustraties waren nog steeds gemaakt in dezelfde hoekige stijl in zwart-wit met de steunkleur groen.

Vanaf deel 15 veranderden de namen van de hoofdpersoon opnieuw. De Rafflesfiguur werd behalve John Rafles ook wel John Templar genoemd, "een der vele namen van de Grote Onbekende". De naam 'John Templar' verwees natuurlijk naar Simon Templar, de echte naam van de Saint. Charles heette voortaan Charles Houston en James Handerson was James Parker geworden. Het leek wel of de auteur steeds meer afstand van Lord Lister nam.

In het zestiende deel werd een nieuwe reeks aangekondigd: *Lord Lesly, genaamd John Templar*. Binnenin werd de naam van de hoofdpersoon ook wel als 'Lord Lesley' geschreven. De nummering liep gewoon door. Het is geen toeval dat Lord Lesly de voornaam droeg van Leslie Charteris, de schepper van de Saint.

Daarmee was de transformatie bijna voltooid. Na vier nummers waarin de avonturiers onder meer naar de Himalaya gingen, kreeg de reeks opnieuw een andere naam. De titel 'lord' verdween voorgoed uit de titel en de reeks heette alleen nog maar *John Templar, avonturen van een gentleman-avonturier* en later *John Templar, de grootste gentleman-gangster*. Wat opvalt, is het buitenwerk, waarop fraai getekende platen te zien zijn van Piet Gertenaar, Helmert L. Miller en Anthony Hawthorn, weldra met rode steunkleur of in meer kleuren.

In de loop van 20 nummers verschoof de nadruk nog meer naar het bestrijden van meestermisdadigers zoals Dr. Petri die operaties op blote dames uitvoerde om hun herinneringen weg te nemen en te vervangen door een nieuw verleden. Intussen was Lord Lister steeds meer gaan lijken op De Saint, die ook werkte met diverse handlangers onder wie een vrouw, Patricia Holm. Rafles was nu helemaal een avonturier en ook de toon was veranderd in vrolijke scherts.

Al deze overeenkomsten met de boeken van Charteris konden geen toeval zijn. Toen Ophelia in deel 11 mocht meedoen en Charles alsnog bedenkingen kreeg, had Rafles verwezen naar de Saint: "Het is niet de eerste maal dat een jonge vrouw deel zou nemen aan het soort avonturen dat wij meemaken. Blijkbaar bekommer jij je te weinig om het proza van Leslie Charteris en de wonderlijke, spirituele handelingen van de Saint! Ik raad je aan die verhalen te lezen, dan zul je merken dat de Saints beste en koelbloedigste partner, een jonge vrouw is die luistert naar de naam Patricia Holm."

Misschien was het navolgen van een andere held de invloed van De Slegte, die meer lezers wilde trekken door aan te haken bij de populariteit van de Saint. Misschien wilde hij geen bonje krijgen met Nelissen, de uitgever van de oude Listers, maar anderzijds was het niet uitgesloten dat Bruna, die de boeken van Charteris uitgaf, boos zou worden.

Had Libris/Jedes aan de uitgevers van Lord Lister beloofd om niet meer naar de originele Listers te verwijzen? Opvallend is dat in de eerste helft van 1947 tijdelijk ook de nummers 2009 tot en met 2018 van de 'echte' Listers zijn gedrukt bij drukkerij Meva die de Nieuwe Lord Lister serie drukte. Het is heel goed mogelijk dat deze opdracht een compensatie van de kant van In den Ouden Windmolen en Nelissen was voor het stopzetten van de reeks waarin de hoofdpersoon Rafles heette.

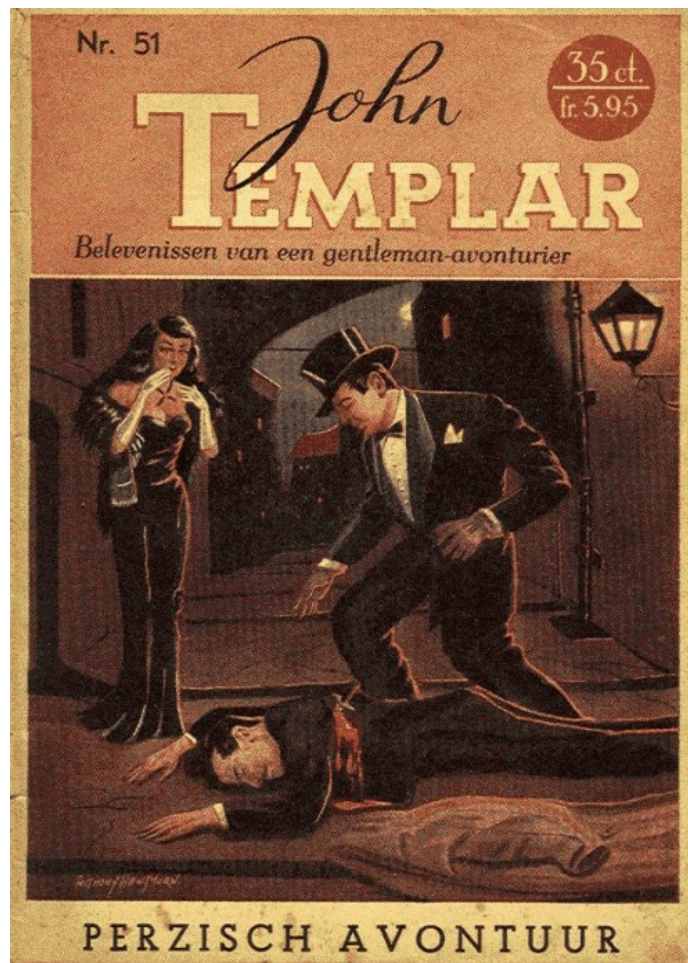
De ontwikkelingen hielden hier niet mee op. De hoofdpersoon werd voortaan Templar genoemd, meestal zonder John. Nog eenmaal veranderde zijn alias, nu van sir John Neville naar sir Neville Carlisle. Charles bleef Houston en James bleef Parker.

Er kwam echter nog een vrouw bij. Templar had in een bordeel in Le Havre een jonge vrouw bevrijd die door haar ontvoerder verslaafd was gemaakt aan de cocaïne; een cocaïnehoertje zouden we

zeggen. Hij had deze Maryse Choisy genezen van haar verslaving, want hij was net als de originele Lister een knappe geneesheer. Ze was zijn onafscheidelijke vriendin geworden en we zien zelfs een keer dat hij bij haar in bed kroop, wat voor de oude Lord Lister beslist ondenkbaar zou zijn. Ophelia Morgan was al enige tijd een vast lid van het team en ze trouwde zelfs met Charles en werd dus mevrouw Houston. John Templar en Maryse gedroegen zich nu ook als een getrouwd stel en de verhalen bestonden voor een deel uit de vrolijke dialoog tussen de twee paren. De komst van een tweede jonge vrouw betekende voor de verhalen bovendien dat er nu een vrouw extra was die door schurken ontvoerd kon worden. De afleveringen begonnen steeds meer op Saint-avonturen te lijken. Plotelementen die vroeger werden gebruikt zoals verdwenen erfgenamen, vermommingen en dubbelgangers verdwenen. De eerste reeks was begonnen zoals de echte Listers: een adellijke gentleman-inbreker bestal de rijken en raakte daardoor in avonturen verwickeld. "Maar hoe meer toch ligt me de strijd aan het hart tegen alle maatschappelijk onrecht, tegen de uitbuiters van de arme, tegen de

geldhaaien, de rijke nietsnutten die hun geld, waarvoor gehele geslachten werden uitgezogen, aan idiote dingen verkwisten." In de latere delen echter gingen de hoofdpersonen niet meer uit stelen om geld te verwerven; ze bestreden gewoon misdadigers en redden jonkvrouwen in nood terwijl over de armen nog maar zelden werd gesproken.

Verskillende superschurken gingen meer dan een enkele aflevering mee. Burggraaf Raoul de Savigny was een beschaafde dief zoals Templar zelf. De mannen deden beleefd tegen elkaar en duelleerden en stonden erop dat de ander een deel van de buit meenam. Een crimineel die vaker terugkwam, was de Octopus. In dezelfde jaren streed overigens The Spirit, de stripheld van Will Eisner, in de Verenigde Staten tegen een superschurk die ook de naam Octopus droeg. De vijand die het meeste terugkwam was Dr. Cheng, de Chinese bendeleider die China weer machtig wilde maken en zelf keizer wilde worden. Hij had bovennatuurlijke krachten, kon hypnotiseren en was onsterfelijk. Eigenlijk was hij niet te onderscheiden van Dr. Fu Manchu, de schepping van Sax Rohmer die in de eerste helft van de eeuw 13 romans en een aantal verhalen domineerde. Dr. Cheng had ongeveer dezelfde gaven en dezelfde plannen en Fu's dochter Fah Lo Suee was de inspiratie voor Chengs dochter Kuantcheh. Deze meestercriminelen werden iedere keer verslagen en meestal gedood, maar ze keerden op wonderbaarlijke wijze in een volgende aflevering terug, zoals dat in de pulp nu eenmaal kon gebeuren. Een goede superschurk is nooit weg.

De schrijver probeerde de vrolijke sfeer van De Saint na te bootsen en experimenteerde een enkele keer ook wel met de bombastisch-komische stijl die we kennen van de vroege verhalen van Charteris en Havank. “De oude Tumblethumb zaliger had een nuttig gebruik gemaakt van ‘s mensen perversiteiten, door enkele tientallen jaren geleden een aanvang te maken met de massaproductie van een soort eeuwigdurende, speekseldrukkende, naar pepermunt smakende en zenuwafmattende bonbon, welke het kaakgewricht tot perpetuum mobile maakte en in de volksmond aangeduid werd met de naam ‘kauwgum’.” (John Templar *25 De strijd om het drijvend casino*) Het experimenteren met humoristisch proza was niet geslaagd en werd niet voortgezet. De auteur maakte echter ook vrij wat spelfouten, vooral als het ging om de letters 'd' en 't'. De verhalen hadden soms een interessant uitgangspunt maar ze werden op een verwarde manier uitgewerkt: weer een inbraak, nog maar een keer een ontvoering en een bevrijding.

De reeks *John Templar* zag er in de jaren vijftig uit als een onderneming die vanuit Nederland werd geleid, want de Nederlandse uitgever (uitgeverij BHS, een firma die aanvankelijk op hetzelfde adres als Jedes van J. de Slegte was gevestigd) werd altijd vóór uitgeverij Libris genoemd en in het blad werd regelmatig geadverteerd met producten van De Slegte. Buyle was ook al enige tijd niet meer de auteur.

Als we het hebben over valse Lord Listers, komt dat omdat de hoofdpersonen zijn overgenomen van de oorspronkelijke uitgever van Lord Listers. Laten we daarbij echter niet vergeten dat de schrijvers van de originele Listers op hun beurt de naam van Raffles hebben gestolen van de verhalen van E.W. Hornung, de schepper van Arthur J. Raffles en dat Hageman in zijn Listers ook weer de namen van andermans literaire helden zoals Arsène Lupin gebruikte. Het was al voor 1900 gebruikelijk in de populaire literatuur om elkaars hoofdpersonen te stelen, maar de valse Listers waren een vorm van plagiaat van plagiaat.